Posudek diplomové práce Bc. Barbory Břenkové *Radost v italské a české frazeologii*, Ústav románských studií FFUK, ak. r. 2021/2022

Diplomová práce Barbory Břenkové je dalším příspěvkem k italsko-českému kontrastivnímu frazeologickému bádání, jemuž se autorka úspěšně věnovala již v bakalářském studiu v bakalářské práci mapující italské a české somatické frazémy. Tentokrát si však zvolila jednu konkrétní tematickou oblast, frazémy vyjadřující emoci radosti, na niž se pokusila nahlédnout zejména z hlediska teorie konceptuální metafory. Práce si klade za cíl shromáždit co největší počet italských i českých frazémů náležejících tomuto sémantickému poli a následně je podrobit strukturní a sémantické analýze, z níž by měly vyplynout shody a odlišnosti ve vnímání a vyjadřovaní této emoce v italském a českém jazykovém prostředí.

Precizně zpracovaná studie, přehledně členěná do kapitol a podkapitol, je tradičně rozdělena na teoretický úvod a vlastní aplikační část. V části teoretické autorka čtenáře seznamuje se všemi stěžejními pojmy a přístupy, z nichž potom v praktickém výzkumu vychází, od stručného popisu rozdílů mezi českým a italským pojímáním frazeologie přes formální dělení frazémů v obou jazycích až po souhrn hlavních bodů Johnsonovy a Lakoffovy teorie konceptuální metafory a podrobnější výklad k metaforám emocí a konceptuálním metaforám a metonymiím radosti. Teoretická část diplomové práce Barbory Břenkové si podle mého názoru zaslouží nejvyšší uznání: autorka v ní prokazuje vzácnou schopnost syntézy, dokáže na několika stranách přehledně a srozumitelně shrnout velmi složité teoretické koncepty a vyzdvihnout to nejdůležitější, a navíc jednotlivé kapitoly oživuje zajímavými příklady a korpusovými exemplifikacemi (např. s. 16). Výklad je tak poutavý a působí dojmem lehkosti a samozřejmosti. Mimoto je tato část skutečně koncipována jako úvod k praktickému výzkumu, a nikoli jako bezúčelná teoretická rozprava o tématu, jak tomu někdy ve studentských pracích bývá: všechny traktované pojmy s aplikační částí úzce souvisí, není zde nic navíc, ani zde nic nechybí. Této části tedy není téměř co vytknout (uvádím jen několik drobných poznámek v bodech 1-3 v druhé části posudku).

Praktická část, a tedy vlastní frazeologický výzkum, s sebou nese určité problémy; ty však nevycházející z autorčina přístupu, nýbrž ze samotné podstaty zpracovávaného tématu. Už první úkol, shromáždit co nejvíce frazémů daného sémantického okruhu, není snadný: korpusovým či jiným „objektivním“ způsobem tohoto cíle dosáhnout nelze, a tak nezbývá než využít velkých frazeologických slovníků. Ty jsou však sestavovány převážně sémaziologicky a řazeny obvykle abecedně podle klíčového autosémantického slova jednotlivých frazémů; pochopitelně zde nepomůže ani abecední rejstřík. Autorka ovšem mohla využít tematických, onomaziologických rejstříků (které však jsou, zejména v italských frazeologických slovnících, spíše vzácností). Na ty se ovšem nelze zcela spolehnout, a proto diplomantka využila pro češtinu i další zajímavé zdroje, jediné dva české onomaziologické slovníky: Hallerův *Český slovník věcný a synonym*ický a Klégrův *Tezaurus jazyka českého*. Vyhledávání v tištěné podobě těchto slovníků má však i svá úskalí, v budoucnu bude ovšem vytěžování dat z těchto jedinečných zdrojů snazší díky připravované digitální databázi (škoda, že autorka tento projekt v práci alespoň nezmínila, zvlášť když na něm sama také participuje). Pro italštinu se pak mohla kromě frazeologických slovníků opřít také o tematické seznamy frazémů sestavené Federikou Casadei a Khanh Van Tran. Je však pochopitelné, že se jednotlivé zdroje (zejména ty české od italských) značně liší (např. v tom, že *Slovník české frazeologie a idiomatiky* a podobně i Hallerův *ČSVS* věnují pozornost všem strukturním typům frazémů, včetně větných, kdežto italské slovníky tzv. *modi di dire* se obvykle soustřeďují téměř výhradně na frazémy kolokační, zejména verbální (a pokud se nepletu, v monografii F. Casadei je klasifikován výhradně tento typ frazémů). Proto porovnání formální a funkční stránky českých a italských

frazémů získaných z těchto zdrojů může o skutečném stavu v obou jazycích vypovídat jen částečně.

Zajímavější jsou podle mého soudu výsledky „analýzy sémantické“, a tedy přiřazení jednotlivých frazémů konceptuálním metaforám, jejichž soupis autorka převzala z díla Zoltána Kövecsese. To, že popsané univerzální metafory jsou platné i pro češtinu a italštinu, dokazuje fakt, že téměř dvě třetiny nasbíraných frazémů bylo možné k některé z metafor přiřadit. Na jisté limity kognitivní teorie metafory naopak poukazuje to, že zhruba třetina materiálu v obou jazycích se této klasifikaci vymyká; i v tomto „zbytkovém“ materiálu se však autorka pokusila najít nějaké tendence a navrhuje další metafory jako např. „radost je šťastné období“ nebo „radost je cenná komodita“. Určitým problémem je také prolínání několika metafor – i z různých skupin – v rámci téhož frazému, které je z dat jednoznačně patrné. Autorka se však rozhodla každý frazém zařadit jen do jedné skupiny (té nejvýraznější), aby předešla navýšení výsledného počtu „iterací stejných spojení“. Takový postup je jistě legitimní, na druhé straně se mi však zdá, že by uvedení frazému u každé z přítomných konceptuálních metafor možná vedlo k zajímavějším a přesvědčivějším výsledkům, zejména při porovnání obou jazyků: některé metafory by tak možná ještě výrazněji vystoupily do popředí – ale to je opravdu jen pouhá domněnka. Přesto autorka některé zajímavé tendence vysledovala, např. výrazné zastoupení konceptuální metonymie (zejména behaviorálních a expresivních reakcí) v českých frazémech, a naopak četnost metafory „radost je tekutina v nádobě“ u frazémů italských či nepřítomnost metafory „radost je světlo“ v italštině (byť i k této metafoře nepochybně nějaké frazémy existují, říká se např. „una ragazza solare“…) atp. Na odlišnost českého a italského (nejen jazykového, ale i kulturního) prostředí potom poukazují italské metafory s výchozími doménami náboženství a gastronomie, které v češtině v takové míře nenacházíme.

K praktické části mám jediný podnět: jako čtenář bych ocenila, kdyby byly – minimálně v příloze – italské a české frazémy zařazené k příslušným metaforám a metonymiím uvedeny také vedle sebe (tj. např.: behaviorální reakce: italské vs. české frazémy). Taková přímá konfrontace by umožnila detailnější analýzu jednotlivých zdrojových domén. Mohli bychom si např. položit otázku, zda se konkrétní behaviorální reakce v českých italských frazémech shodují, či nikoliv. Která zvířata „se mají dobře“ v italštině a která v češtině? Čím je to dáno? U metafory „radost je tekutina v nádobě“ si zase u italských frazémů, na rozdíl od těch českých, můžeme všimnout, že tato tekutina často spadá do oblasti gastronomické (olej, med, mléko….).

Takováto hlubší sémantická analýza by se mohla stát námětem případného dalšího výzkumu, stejně jako korpusová rešerše, která by určila frekvenci nalezených frazémů (a tedy i jednotlivých metafor, k nimž je lze přiřadit) v současném úzu.

Jinak k této velmi zdařilé práci nemám zásadnějších připomínek. Uvádím jen pár bodů k diskuzi u obhajoby:

1) Výše jsem velmi ocenila autorčinu schopnost syntézy. Úvodní kapitola o frazeologii a idiomatice (s. 9) mi však připadá stručná až příliš: jistě by bylo vhodné zmínit i další frazeologické směry, zejména tradici německojazyčnou.

2) Ve výkladu základních frazeologických pojmů v oddílech 2.1 až 2.4 se v češtině zmiňují pouze frazémy a kolokace, v italštině se hovoří o *modi di dire* (espressioni idiomatiche), *polirematiche* a *collocazioni*. Bylo by zajímavé poukázat také na shody a rozdíly mezi těmito pojmy v češtině a italštině, např. jako paralelu k *polirematich*e by bylo vhodné uvést pojem víceslovné lexikální jednotky; vzhledem k aplikační části práce by pak bylo důležité zmínit, že se termíny *modo di dire* (označující obvykle pouze kolokační frazém) a *frazém* (za nějž obvykle považujeme i např. přísloví) zcela nepřekrývají.

3) Pár poznámek ke konkrétním frazémům, např. s. 43: Lze frazém *otevřená náruč* (který by myslím bylo skutečně lepší uvádět v adverbiální formě „s otevřenou náručí“, či možná dokonce ve formě verbální s konkrétním slovesem) zařadit do sémantického pole radosti? Podobně sporné se mi jeví i zařazení spojení *febbre del sabato sera* (lze je ostatně vůbec považovat za frazém?).

Existuje v češtině frazém *být ve své kůži* (s. 53)? Zdá se mi, že se používá téměř výhradně jeho negativní forma (*nebýt ve své kůži*). Je však pochopitelné, že autorka frazémy přejímala z frazeologických slovníků, aniž by do jejich podoby chtěla nějak zasahovat; o to důležitější by mohl být případný další výzkum, který by korpusovou rešerší tyto formy revidoval.

Jak je z výše řečeného patrné, považuji diplomovou práci Barbory Břenkové za zdařilou a v mnoha ohledech nadstandardní. K obhajobě ji vřele doporučuji a navrhuji hodnocení *výborně*.

V Praze dne 25. 8. 2022

PhDr. Zora Obstová, Ph.D.
vedoucí diplomové práce